

Arbejdet med børnemiljø i dagtilbud

– Om krav og muligheder

B
B

ØRNE

ILJØ

dcum.

Arbejdet med børnemiljø i dagtilbud til børn indtil skolealderen

Dagtilbud til børn indtil skolealderen, der hører under Dagtilbudsloven, kan i det følgende læse om de lovmæssige krav til arbejdet med børnemiljø og få forslag til, hvordan I konkret kan gribe arbejdet an. Sidst i materialet kan I finde de relevante afsnit fra Lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge, i daglig tale kaldet Dagtilbudsloven samt de relevante ændringer hertil. Loven kræver blandt andet, at børn i dagtilbud skal have et fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø, som fremmer deres trivsel, sundhed, udvikling og læring. Det er ligeledes et krav, at alle dagtilbud skal arbejde med børnemiljøet og integrere det i de pædagogiske læreplaner.

Baggrund

Pr. 1 juli 2010 blev Dagtilbudslovens regler om arbejdet med børnemiljø i dagtilbud ændret.

Ændringerne helt kort

Daginstitutioner og dagplejen skal ikke længere:

- udarbejde en skriftlig børnemiljøvurdering med kortlægning, beskrivelse, handlingsplan og opfølgning
- revidere børnemiljøvurderingen minimum hvert tredje år.

Det er nyt, at daginstitutioner og dagplejen skal:

- arbejde med børnemiljøet som en del af det pædagogiske arbejde, hvor det er relevant
- indtænke og vurdere børnemiljøet i relation til de pædagogiske mål, metoder og aktiviteter, som dagtilbuddet opstiller i forhold til børnenes læring
- dokumentere - mindst hvert andet år - om børnemiljøet bidrager til opfyldelse af de opstillede mål inden for de temaer, der er nævnt.

Daginstitutioner og dagplejen skal stadig:

- vurdere det fysiske, psykiske og æstetiske miljø i et børneperspektiv
- inddrage børnenes oplevelse af børnemiljøet i den samlede vurdering af børnemiljøet afhængigt af børnenes alder og modenhed.

Bemærk

For fritidshjem gælder andre regler.

Se <http://dcum.dk/boernemiljoe/boernemiljoevurdering-i-fritidshjem>

Hvad er børnemiljø?

Børnemiljøet udgøres af dagtilbuddets fysiske, psykiske og æstetiske forhold. Det handler om, hvordan børnene trives med hinanden, de voksne og de aktuelle rammer ude og inde. Børnemiljøet har stor betydning for børnenes mulighed for at udvikle sig, trives og lære.

Hvem skal arbejde med børnemiljøet?

Alle dagtilbud, der er omfattet af Dagtilbudsloven, skal arbejde med børnemiljøet. Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan arbejdet med et godt børnemiljø bliver en integreret del af det pædagogiske arbejde. Dagtilbuddets leder har ansvaret for, at det sker. Lederen har også ansvar for, at forældrebestyrelsen bliver inddraget i at udarbejde, evaluere og følge op på den pæda-

gogiske læreplan – og dermed også på arbejdet med børnemiljøet.

For dagplejen gælder, at alle tilknyttede dagplejehjem skal udarbejde en samlet pædagogisk læreplan, hvor det skal fremgå, hvordan arbejdet med et godt børnemiljø er en integreret del af det pædagogiske arbejde.

Den private dagpleje kan følge modellen for arbejdet med de pædagogiske læreplaner og børnemiljø i den kommunale dagpleje.

Hvilke krav er der til arbejdet med børnemiljøet?

I arbejdet med børnemiljøet skal I inddrage børnenes perspektiv, og I skal komme omkring de fysiske, psykiske og æstetiske forhold i børnemiljøet.

Arbejdet med børnemiljøet skal være en del af det pædagogiske arbejde, hvor det er relevant. Det sker ved, at I i jeres pædagogiske læreplan beskriver, hvordan I aktivt indtænker børnemiljøet i relation til de pædagogiske mål, metoder og aktiviteter, som I udarbejder og igangsætter i forhold til børnenes læring. Loven stiller ingen krav om brug af bestemte metoder, så det er op til jer i det enkelte dagtilbud at afgøre, hvordan I vil arbejde med børnemiljøet. På www.dcum.dk kan I få hjælp og inspiration.

Børneperspektivet

I skal vurdere børnemiljøet i et børneperspektiv under hensyntagen til børnenes alder og modenhed. Det vil sige, at børnenes oplevelser af deres børnemiljø så vidt muligt skal inddrages. Dette krav skal ses som et udtryk for, at børn har viden, meninger og holdninger, som voksne skal respektere og anerkende. Når børnene bliver inddraget, vil de opleve, at de har værdifulde meninger om forhold, der vedrører dem selv og deres hverdag i dagtilbuddene. Samtidig vil inddragelsen kunne styrke børnenes oplevelse af medansvar, medbestemmelse og demokrati - vigtige elementer jf. dagtilbuddenes formålsparagraf.

Børneperspektivet viser sig i mange tilfælde også at være en øjenåbner for personalet, der får ny viden og fokus på oversete emner.

Når I skal indfange børneperspektivet, skal I som voksne forsøge at fastholde og forstå de tanker, oplevelser og opfattelser, som barnet har af sit eget hverdagsliv. Det kan I gøre enten direkte ved for eksempel at spørge børnene eller mere indirekte ved for eksempel at forsøge at forstå og fortolke børns handlinger, attituder og intentioner.

Det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø

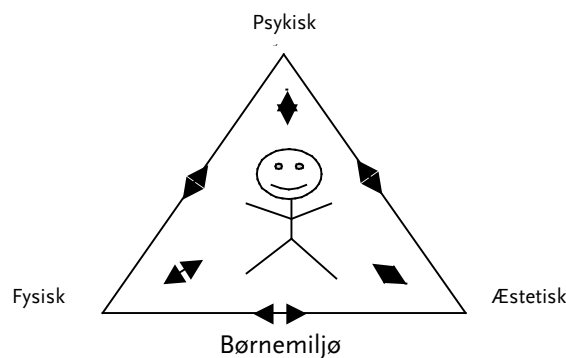
Arbejdet med børnemiljøet omfatter dagtilbuddets fysiske, psykiske og æstetiske forhold.

Det fysiske børnemiljø drejer sig om, hvorvidt de fysiske rammer inde og ude er udfordrende og giver rum til udvikling, læring og inspiration til aktivitet samt er sikkerheds- og sundhedsmæssigt forsvarlige. Det handler blandt andet om ergonomi, pladsforhold, mulighed for bevægelse, hygiejne, rengøringsstandard, støj, lys og sikkerhedsmæssige forhold.

Det psykiske børnemiljø handler om, hvordan børnene har det med hinanden og med de voksne. Det handler blandt andet om konstruktiv gruppedynamik uden eksklusion fra fællesskabet. I et godt psykisk børnemiljø bidrager fællesskaber, venskaber, nærvær, anerkendelse, rummelig-

hed, omsorg, tryghed, tillid og medbestemmelse til trivsel og en positiv hverdag.

Det æstetiske børnemiljø handler om, hvordan omgivelserne påvirker børnenes sanser. Det æstetiske miljø har betydning for, om børnene oplever dagtilbuddet som et rart sted, og om de oplever stedet som inspirerende, motiverende, udfordrende og behageligt. Konkret handler det blandt andet om, hvordan omgivelser, indretning, atmosfære og udsmykning af bygninger, rum og legesteder kan indvirke på børns fantasi, udvikling, oplevelser, handlinger og lyst til at udfolde sig.

Pilene rundt i trekanten viser, at de tre elementer i børnemiljøet har mange indbyrdes sammenhænge, og at de påvirker hinanden. Figuren skal også illustrere, at omgivelserne påvirker barnet, og barnet påvirker omgivelserne.

Da dagplejens arbejde med børnemiljøet og den pædagogiske læreplan omfatter alle kommunens eller distriktets dagplejehjem, er arbejdet af mere overordnet karakter. Det er et særligt vilkår, at dagplejen foregår i private hjem, og det skal arbejdet med børnemiljøet tage hensyn til. De fysiske rammer og de æstetiske forhold vil som regel være vurderet i forbindelse med godkendelse af det enkelte dagplejehjem og gennem det løbende, lovpligtige tilsyn. For at sikre et helhedsblik på børnemiljøet i dagplejen vil det derfor være oplagt, at dagplejepædagogen i samarbejde med dagplejerne sætter fokus på også det psykiske børnemiljø. Hvordan står det til? Hvilke udfordringer ser I? Og hvordan arbejder I for fortsat at sikre det gode børnemiljø i dagplejen?

Offentliggørelse af arbejdet med børnemiljø

Lederen er ansvarlig for at offentliggøre den pædagogiske læreplan, hvor det skal fremgå, hvordan I vil arbejde med børnemiljøet som en integreret del af det pædagogiske arbejde. Den pædagogiske læreplan skal være tilgængelig i dagtilbuddet og på dagtilbuddets hjemmeside.

Det er et krav, at læreplanen skal være skriftlig, og at arbejdet med børnemiljøet skal være integreret heri.

Hvor ofte?

Mindst hvert andet år skal den pædagogiske læreplan evalueres. Det vil sige, at lederen er ansvarlig for at dokumentere, om de valgte pædagogiske metoder og aktiviteter samt arbejdet med børnemiljøet opfylder de opstillede mål. Sker der væsentlige ændringer i dagtilbuddet, er der krav om, at læreplanen skal revideres.

Hvad kan I gøre?

I skal selvfølgelig tilrettelægge jeres arbejde med børnemiljøet, så det passer med jeres prioriteringer og ressourcer.

Inden I begynder det egentlige arbejde med børnemiljøet, er det en god idé at lave en plan for forløbet. Første skridt kan fx være at indkredse, hvad I forstår ved et godt børnemiljø og få talt om, hvordan det kan give mening for netop jer og jeres børnegruppe. I kan også overveje, hvordan I kan indfange børnenes perspektiv i forhold til det fysiske, det psykiske og æstetiske børnemiljø i den kontekst, der er i jeres dagtilbud.

En mulig måde at gribe arbejdet med børnemiljøet an på er at lade det fremgå af læreplanerne, hvordan I bevidst arbejder med et godt børnemiljø. I vil på den måde kunne vise, at jeres arbejde med børnemiljøet er en integreret del af jeres pædagogiske arbejde, fordi det er medtænkt i de mål og aktiviteter, som I har indarbejdet i jeres pædagogiske læreplaner. Samtidig giver det jer mulighed for at sammentænke læreplanerne og børnemiljøet, så det giver mening for netop jer og den måde, I i forvejen arbejder med jeres læreplaner på. Arbejdet med børnemiljøet stiller krav til et børneperspektiv samt en afdækning af det fysiske, æstetiske og psykiske miljø, mens de pædagogiske læreplaner tager udgangspunkt i et fagligt voksenperspektiv, så i denne sammentænkning vil de to elementer kunne berige hinanden.

Ud fra DCUM's vurdering giver det god mening, at I først undersøger det aktuelle børnemiljø i dagtilbuddet og dernæst finder muligheder for at forbedre og udvikle børnemiljøet. Med udgangspunkt i en bred undersøgelse får I gode muligheder for at blive opmærksomme på, hvordan dagtilbuddets rammer bedst muligt kan bruges til udvikling af den pædagogiske praksis. På den måde kan arbejdet med børnemiljøet sammentænkt med de pædagogiske læreplaner fungere som inspiration og redskab i forhold til dagtilbuds kvalitetsudviklingsarbejde. Det helhedsbillede af børnemiljøet, som den brede undersøgelse giver, er med til at sikre fokus på børnenes oplevelser af deres hverdagsmiljø – og det giver basis for udvikling af et børnemiljø af høj kvalitet.

Hvis I ønsker et helhedsbillede af børnemiljøet

Et helhedsbillede af det miljø, børnene oplever hos jer, giver jer et rigtig godt udgangspunkt for at skabe det bedste miljø for netop jeres børn. Ved at undersøge, hvad børnene synes om deres hverdagsrammer, viser I, at I tager deres mening alvorligt, og I får indsigt i, hvad de synes, og hvilke ting de lægger vægt på.

I kan få et helhedsbillede af jeres børnemiljø ved at arbejde med undersøgelse, analyse og handling.

Undersøgelse

I starter med at undersøge jeres fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø ud fra børnenes perspektiv. For at få et billede af jeres aktuelle børnemiljø kan I indsamle datamateriale, som siger noget om børnemiljøet i jeres dagtilbud. Datamaterialet kan fx være besvarelser af et spørgeskema, iagttagelser, optællinger, interview eller foto- og videodokumentation eller andet.

I kan bruge flere forskellige metoder til at opnå viden om jeres børnemiljø. Fordelen ved at bruge forskellige metoder er, at I får forskellige typer af information om børnemiljøet. Det giver jer mulighed for at få et helhedsbillede af jeres fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø.

Analyse

På dette trin kan I analysere og tolke det datamateriale, I har indsamlet. Når I analyserer datamaterialet, er det vigtigt, at I lader ”børnenes stemmer” komme til udtryk og lader dem få betydning i det videre arbejde. Derfor er det vigtigt, at I er bevidste om jeres egen voksenforståelse af institutionens hverdagsliv og ser så objektivt som muligt på de konkrete data: Hvad fortæller børnene jer? I kan beskrive de områder, som skiller sig ud positivt og negativt. Måske er der noget, som undrer jer, overrasker jer, glæder jer eller irriterer jer.

Hvis I startede undersøgelsesprocessen med at indkredse, hvad et godt børnemiljø er for jer, så kan I nu sammenholde den definition med resultaterne: Ud fra de ønsker I og børnene har til et godt børnemiljø, hvad har så i praksis vist sig at fungere godt, og hvad fungerer mindre godt? De forhold, som fungerer mindre godt, og som I derfor skal gøre noget ved, vurderer I i forhold til alvor, omfang, løsningsmuligheder samt pædagogiske mål og metoder. Det er også her, I kan overveje, hvilke læreplanstemaer, det vil give mest mening at indtænke de forskellige børnemiljøemner i.

Handling

På dette trin kan I lave en handlingsplan, hvor I angiver, hvordan børnemiljøet aktivt er indtænkt i relation til jeres forskellige læreplanstemaer, pædagogiske mål, metoder og aktiviteter. Er I undervejs i jeres proces stødt på udfordringer i børnemiljøet, som ikke har direkte relation til læreplanstemaerne, vil I alligevel med fordel kunne iværksætte indsatser, som forbedrer det generelle børnemiljø og dermed understøtter indsatserne også det pædagogiske arbejde med børnene.

Når I skal bestemme, hvordan I vil udvikle bestemte områder, kan I for eksempel se på, om der i undersøgelsen er forslag til, hvad I kan gøre. I kan se på de forhold i børnemiljøet, som har vist sig at fungere godt og vurdere, om der er erfaringer, som I kan overføre til områder, der ikke fungerer så godt.

I kan også angive, hvordan I vil følge op på, om tiltagene er blevet ført ud i livet – og med hvilken effekt. Hvem skal stå for denne opfølgning, hvornår og på hvilken måde?

Andre måder at gribe arbejdet med børnemiljø an på

Arbejdet med børnemiljø kan gribes an på andre måder - afhængig af jeres ambitionsniveau, børnegruppe, værdier, visioner og læreplaner.

Evaluering

Når I har gennemført jeres tiltag for et bedre børnemiljø, kan I med fordel evaluere dem. I kan se på, hvordan det gik med de indsatser, der blev sat i værk: Opnåede I det, I ønskede?

Det er også en rigtig god idé at evaluere jeres arbejdsproces. I kan bruge både jeres gode og dårlige erfaringer i det fremtidige arbejde.

Hvor får I rådgivning, hjælp og værktøjer?

Hos Dansk Center for Undervisningsmiljø, DCUM, kan I hente viden, materialer og værktøjer til arbejdet med børnemiljø. DCUM's materialer kan I hente gratis på www.dcum.dk, eller I kan købe dem i netbutikken. DCUM er et uafhængigt, statsligt center, der blandt andet har til formål at sikre og udvikle et godt børnemiljø i Danmark, og DCUM's konsulenter kan rådgive og vejlede i spørgsmål om børnemiljø.

Gældende regler pr. 01. juli 2010

Uddrag fra Lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge (dagtilbudsloven) (LOV nr 501 af 06/06/2007) og Lov om ændring af lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge (dagtilbudsloven) og lov om folkeskolen (LOV nr 630 af 11/06/2010)

Dagtilbud til børn indtil skolestart

Kapitel 2

Formål, pædagogisk læreplan, sprogvurdering, børnemiljøvurdering m.v.

Formål for dagtilbud

§ 7. Børn i dagtilbud skal have et fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø, som fremmer deres trivsel, sundhed, udvikling og læring.

Stk. 2. Dagtilbud skal i samarbejde med forældrene give børn omsorg og understøtte det enkelte barns alsidige udvikling og selv-værd samt bidrage til, at børn får en god og tryk opvækst.

Stk. 3. Dagtilbud skal fremme børns læring og udvikling af kompetencer gennem oplevelser, leg og pædagogisk tilrettelagte aktiviteter, der giver børn mulighed for fordybelse, udforskning og erfaring.

Stk. 4. Dagtilbud skal give børn medbestemmelse, medansvar og forståelse for demokrati. Dagtilbud skal som led heri bidrage til at udvikle børns selvstændighed, evner til at indgå i forpligtende fællesskaber og samhørighed med og integration i det danske samfund.

Stk. 5. Dagtilbud skal i samarbejde med forældrene sikre en god overgang til skole ved at udvikle og understøtte grundlæggende kompetencer og lysten til at lære. Dagtilbud skal i samarbejde med skolerne skabe en sammenhængende overgang til skole og fritidstilbud.

Pædagogisk læreplan

§ 8. Der skal i alle dagtilbud udarbejdes en skriftlig pædagogisk læreplan for børn i aldersgruppen 0-2 år og børn i aldersgruppen fra 3 år til barnets skolestart. Den pædagogiske læreplan skal give rum for leg, læring og udvikling af børn i dagtilbud. Ved udarbejdelsen af den pædagogiske læreplan skal

der tages hensyn til børnegruppens sammensætning.

Stk. 2. Den pædagogiske læreplan skal beskrive dagtilbuddets mål for børnenes læring inden for følgende temaer:

- 1) Alsidig personlig udvikling.
- 2) Sociale kompetencer.
- 3) Sproglig udvikling.
- 4) Krop og bevægelse.
- 5) Naturen og naturfænomener.
- 6) Kulturelle udtryksformer og værdier.

Stk. 3. Den pædagogiske læreplan skal beskrive relevante pædagogiske metoder og aktiviteter, der iværksættes for at nå målene, og hvordan læreplanen evalueres.

Stk. 4. Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvilke pædagogiske metoder, aktiviteter og eventuelle mål, der opstilles og iværksættes for børn med særlige behov.

Stk. 5. Det skal endvidere fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan arbejdet med et godt børnemiljø, jf. § 7, stk. 1, bliver en integreret del af det pædagogiske arbejde. Børnemiljøet skal vurderes i et børneperspektiv, og børns oplevelser af børnemiljøet skal inddrages under hensyntagen til børnenes alder og modenhed.

Stk. 6. For dagplejen udarbejdes den pædagogiske læreplan samlet for alle dagplejehjem eller distrikter tilknyttet den kommunale dagpleje.

§ 9. Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at udarbejde og offentliggøre den pædagogiske læreplan, herunder at revidere læreplanen, hvis væsentlige ændringer i dagtilbuddet eller evalueringen efter stk. 2 tilsiger dette. Tilsvarende gælder, hvis kommunalbestyrelsens drøftelser efter § 10 stk. 2, tilsiger dette.

Stk 2. Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig

for, at den pædagogiske læreplan evalueres mindst hvert andet år. Lederen er i den forbindelse ansvarlig for at dokumentere, om de valgte pædagogiske metoder og aktiviteter, jf. § 8, stk. 3-4, samt børnemiljøet, jf. § 8, stk. 5, fører til opfyldelse af de opstillede mål inden for de temaer, der er nævnt i § 8, stk. 2. Lederen skal angive, hvordan dagtilbuddet vil følge op på resultaterne.

Stk. 3. Lederen af dagtilbuddet skal inddrage forældrebestyrelsen i udarbejdelsen, evalueringen og opfølgningen af den pædagogiske læreplan.

§ 10. Kommunalbestyrelsen skal godkende den pædagogiske læreplan.

Stk. 2 Kommunalbestyrelsen skal mindst hvert andet år drøfte evalueringerne af de pædagogiske læreplaner, jf. § 9, stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal på baggrund af drøftelsen tage stilling til, om evalueringerne giver anledning til yderligere handling fra kommunalbestyrelsens side.

Central evaluerings- og rådgivningsfunktion

§ 18. Den centrale evaluerings- og rådgivningsfunktion for dagtilbud, der er tilknyttet Danmarks Evalueringsinstitut, skal forestå systematisk indsamling, analyse og formidling af viden samt evaluering på dagtilbudsområdet.

Stk. 2. Dagtilbud og kommuner kan søge inspiration og vejledning vedrørende evaluering og kvalitetsudvikling hos den centrale evaluerings- og rådgivningsfunktion.

Stk. 3. Den centrale evaluerings- og rådgivningsfunktion kan indhente de oplysninger fra kommuner og dagtilbud, der skønnes af betydning for evaluerings- og rådgivningsfunktionens opgaver.

§ 18 a. Dagtilbud kan søge rådgivning vedrørende børnemiljø hos Dansk Center for Undervisningsmiljø, jf. lov om elevers og studerendes undervisningsmiljø.

dcum.

Dansk Center for Undervisningsmiljø · Danish Centre of Educational Environment

www.dcum.dk · dcum@dcum.dk · tlf. +45 722 654 00

Blommevej 40 · DK - 8930 Randers NØ